

Музей як багатофункціональний культурно-освітній простір

Сергій Манілов, студент¹ (ORCID: 0009-0003-2503-6659),
Оксана Ковальська, доц.¹ (ORCID: 0000-0003-3557-9293)

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

У доповіді розглядаються сучасні тенденції розвитку музейної сфери та її трансформація в умовах глобалізації, кризових ситуацій і війни. Аналізується роль музеїв у збереженні культурної спадщини, популяризації національної ідентичності та культурної дипломатії. Особлива увага приділяється інтеграції інноваційних технологій – 3D-сканування, фотограмметрії, VR/AR, цифрових архівів – у музейну практику для забезпечення доступності та збереження експонатів. Розглядається освітня, соціальна та економічна функції музею, його роль у формуванні культурної грамотності, соціальної інтеграції та розвитку туристичного потенціалу. Автор підкреслює значення поєднання традиційних та цифрових методів роботи, інклюзивності та взаємодії з громадою для створення сучасного багатофункціонального культурно-освітнього простору.

Ключові слова: музей, культурна спадщина, цифровізація, освіта, інтерактивність, інклюзивність, культурна дипломатія.

1. ВСТУП

У ХХІ столітті музеї зазнають суттєвої трансформації, поступово змінюючи традиційне уявлення про себе як про «сховища артефактів». Вони перетворюються на відкриті культурні простори, що поєднують функції збереження спадщини, освіти, комунікації та формування колективної пам'яті. Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю музейних інституцій у глобалізованому світі, де збереження автентичних цінностей поєднується з потребою впровадження новітніх технологій і пошуку ефективних форм взаємодії з аудиторією. Особливого значення ці процеси набувають в Україні, де в умовах війни музеї виконують не лише культурну, але й символічну та консолідаційну функції [1].

2. МЕТА РОБОТИ

Мета роботи – дослідити сучасний музей як інтеграційний простір традицій, інновацій та соціальної взаємодії, що забезпечує збереження спадщини, освіту та культурну комунікацію.

3. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобалізації та постійних криз музейна діяльність набуває особливої ваги. Вона забезпечує збереження й репрезентацію культурної спадщини в ситуаціях, коли автентичні пам'ятки опиняються під загрозою. Для України це питання є надзвичайно актуальним у зв'язку з війною, що поставила під небезпеку сотні історичних і мистецьких об'єктів. Музеї стають не лише сховищами для вразливих колекцій, але й символами опору та інструментами міжнародної комунікації, через які світ отримує доступ до культурної самобутності країни. Таким чином, музейний простір у воєнний час трансформується на арену культурної дипломатії, зміцнюючи національну ідентичність та консолідуючи суспільство. Разом із тим сучасний музей прагне бути активним учасником культурного сьогодення. Він виконує освітню місію, стаючи своєрідним «неформальним

університетом», де відвідувач отримує знання поза межами традиційної системи освіти. Завдяки інтерактивним програмам, лекціям, воркшопам та креативним майстерням музеї створюють простір, у якому відбувається діалог між науковцями, мистецтвознавцями та широкою публікою. Освітня функція музею є багаторівневою: від дитячих програм до спеціалізованих заходів для професійних спільнот. У такий спосіб музей поступово інтегрується в систему безперервної освіти, пропонуючи альтернативні формати пізнання та розвитку.

Сучасна інституційна практика показує, що музеї стають також важливими економічними й туристичними центрами. Вони впливають на формування туристичних маршрутів, залучають інвестиції у сферу культури, створюють нові робочі місця. У багатьох країнах музейні комплекси перетворюються на каталізатор розвитку міст, інтегруючись у міський простір і стаючи його визначними об'єктами міського простору. Така багатофункціональність дозволяє говорити про музей як про явище не лише культурне, але й соціально-економічне.

Важливою складовою сучасної музейної діяльності є впровадження інноваційних практик, які дозволяють не лише зберігати культурні цінності, а й робити їх доступними для широкої аудиторії. Цифровізація відкрила нові можливості для роботи з фондами: здійснюється 3D-сканування пам'яток, створюються цифрові архіви та розробляються віртуальні тури. Це дає змогу не лише зберігати інформацію про унікальні об'єкти у разі їхньої фізичної втрати, а й представляти їх у нових форматах, доступних для світової аудиторії.

Сучасні технології включають VR та AR, які дозволяють «оживити» експонати й занурити відвідувача у віртуальний простір, максимально наближений до історичної реальності. Музейні експозиції стають інтерактивними, а відвідувачі отримують можливість самостійно досліджувати деталі об'єктів, змінювати ракурси й взаємодіяти з мультимедійним контентом.

Особливе місце в цифровізації займає фотограмметрія, зокрема метод Structure from Motion (SfM). Цей підхід дозволяє створювати високоточні 3D-моделі об'єктів за допомогою серії фотографій, зроблених з різних ракурсів. Наприклад, в Україні технології фотограмметрії активно застосовуються для збереження сакральної спадщини. Так, за допомогою фотограмметрії та лазерного сканування було

створено 3D-моделі церкви та іконостасу, що дозволяє зберігати детальну інформацію про ці об'єкти для подальшого дослідження та реставрації [2].

Ще одним важливим інструментом є Reflectance Transformation Imaging (RTI), що дозволяє детально досліджувати поверхню об'єкта під різними кутами освітлення. Це особливо корисно для аналізу дрібних деталей, таких як написи чи орнаменти. В Україні технологія RTI використовується для дослідження археологічних та мистецьких об'єктів, що дозволяє виявляти раніше непомітні деталі та зберігати їх у цифровому форматі.

Поєднання цих технологій дозволяє створювати цифрові копії об'єктів, що можуть бути використані для наукових досліджень, освітніх програм та віртуальних виставок. Це відкриває нові можливості для взаємодії з культурною спадщиною, роблячи її доступною для широкої аудиторії та сприяючи її збереженню для майбутніх поколінь.

Інтерактивність стала однією з найхарактерніших ознак нового музейного досвіду. Відвідувачі отримують можливість не лише спостерігати, а й взаємодіяти з експозицією. Це проявляється у використанні сенсорних екранів, мультимедійних інсталяцій, аудіогідів, інтегрованих у смартфони, а також у практиках залучення публіки до створення контенту. Соціальні мережі та онлайн-експозиції дозволяють розширювати аудиторію, виходити за межі фізичних стін музею й вибудовувати комунікацію у глобальному масштабі. Таким чином, музейний простір стає динамічним, відкритим до взаємодії й співучасті [3].

Попри численні позитивні зміни, сучасні музеї стикаються з низкою викликів. Одним із найскладніших є конкуренція з індустрією розваг, яка пропонує швидкі й яскраві форми проведення дозвілля. Щоб утримати увагу відвідувача, музеї змушені впроваджувати нові методи подачі матеріалу, не втрачаючи при цьому наукової достовірності й автентичності. Додатковим викликом є питання збереження оригінальності експонатів у процесі цифровізації: створюючи віртуальні копії, інституції мають подбати про те, щоб не знівелювати унікальність справжніх предметів.

Перспективи розвитку музейної сфери в сучасних умовах безпосередньо пов'язані з її здатністю поєднувати традиційні методи роботи з інноваційними практиками. Класична експозиційна діяльність, що передбачає фізичне представлення об'єктів, розробку тематичних виставок та освітніх програм, залишається важливою складовою, проте її ефективність суттєво зростає завдяки впровадженню цифрових технологій.

Сучасні музеї активно впроваджують 3D-сканування, віртуальні тури, доповнену й віртуальну реальність, інтерактивні мультимедійні платформи. Такі інновації розширюють аудиторію, роблять експонати доступними в усьому світі та поглиблюють взаємодію з культурною спадщиною. Цифрові реконструкції будівель і артефактів використовуються в освітніх програмах і сприяють трансформації музею в багатофункціональний культурно-освітній центр. Він стає простором для комунікації, творчості й інтеграції громади, де відвідувачі можуть брати участь у майстернях, лекціях, фестивалях, а також у створенні експозицій, цифрових архівів і віртуальних турів. Це підсилює усвідомлення цінності спадщини та розвиває критичне мислення.

Важливим аспектом є інклюзивність: музеї відкриті для людей з різними фізичними можливостями, мовними та культурними особливостями. Використання адаптивних технологій, мультимедійних ресурсів і перекладів дозволяє максимально залучити широку аудиторію [4].

Крім того, музей стає платформою для міжкультурного діалогу та творчих експериментів. Він може організовувати тематичні фестивалі, арт-інсталяції, культурні резиденції, наукові конференції та освітні програми для дітей і дорослих. У такий спосіб музей сприяє формуванню громадянської свідомості, підтримує культурну ідентичність та водночас розвиває глобальне мислення, відкриваючи світову культурну спадщину для локальної аудиторії.

Таким чином, майбутнє музейної сфери передбачає інтеграцію технологій та людського досвіду, створення гнучких, відкритих і інклюзивних платформ для культурного розвитку суспільства, де знання, творчість та соціальна взаємодія стають основними цінностями. Музей перетворився на багатофункціональний простір, у якому поєднуються збереження спадщини, інновації, освіта й соціальна комунікація. Його діяльність формує культурну пам'ять, підтримує ідентичність, сприяє розвитку суспільства та інтеграції у світовий культурний контекст. Інноваційні технології не замінюють, а доповнюють класичні музейні практики, роблячи їх доступнішими й ефективнішими. Водночас справжнє майбутнє музеїв залежить від їхньої здатності одночасно інтегруватися у глобальні процеси та зберігати локальну унікальність, яка робить кожную культуру неповторною.

Список літератури

- [1] Матюхіна А. В., Бессонова А. В. Сучасна роль історичних музеїв у збереженні культурної спадщини міста. *Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля: 2025 рік*: тези доп. учасників IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів і молодих вчених, 8-9 травня 2025 р./ Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2025. с.219-221. URL: <https://nung.edu.ua/sites/default/files/2025-06/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%B%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%281%29.pdf>
- [2] Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід Аналітична записка. *Відділ соціокультурних та етнонаціональних досліджень. Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД)*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku>
- [3] Dan Lyu. Digital transformation of museums: a new approach to cultural heritage conservation and inheritance [CC BY-NC 4.0](#), 2024. DOI:10.62051/t9zxg091
- [4] Kovalska O. Adaptation of museum areas for people with disabilities and other low-mobility groups. *Problems of theory and history of architecture of Ukraine*. 2021. № 21. P. 80–87. DOI: <https://doi.org/10.31650/2519-4208-2021-21-80-87>